

תשובה לבעית זיהותו של מנחם

מאת שמחה בנימין הוניג

בהשגותיו עלי לא ירד כנראה דר. רוזנטל לעומקא דהילכתא. השערתי בזיהוי מנחם ממשנה חגיגה עם מנחם בן־סגנאי בעדויות אינה בנויה דווקא על השוואת השמות במקורות ולא על תואר „רבי” בר”י, אלא על דיוק עקרון שבהלכה — שכוונה ולא מעשה קובעת את הדין — ובוזה מפורש המאמר במשנה חגיגה „הלל ומנחם לא נחלקו”. המשיג לא דק לגמרי בחידושי זה בכדי לבטל את דעתי.

ידוע שאין סדר למשנה בפרט במשנה עדויות. למשל, נמצא שם מאמרו של יוסי בן יועזר בין דברי רשב”ג ובין אלה של ר”ע. האם רוזנטל בטוח שיש מחיצה המבדילה בין סוף פרק ז’, שבו נמצאת עדות מנחם בן סגנאי, לפרק ח’, „שבו נמנית גם עדות קדומה?” המשיג צודק שבכ”י מינכן כתוב „הע’ ר’ מנחם בן סגנאי”, אבל אם יחקור עוד בכ”י ימצא גם „א”ר יהודה טבאי”, במתניתא דתלמודא דבני מערבא ימצא „ר’ יוסי בן יועזר”, וכן הוא במשניות שלנו. אמנם נפלו טעויות בתוארים, אבל אין זה נוגע לעיקר ההלכה של מנחם בן סגנאי והשוואתה לזו של הלל.

רוזנטל מחליט שאביי ורבא טעו בידיעתו ההיסטוריה בכלל ובזיהוי מנחם בפרט ולפי דבריהם אפשר ואפשר שמנחם הוא מנחם הגלילי. למרות שהשגה זו טפילה היא לגבי עיקר דברי בענין ההלכה וגילוי דעתו של מנחם יש להשיב (מענין לענין באותו ענין) שאע”פ שהאמוראים לא היו בעלי היסטוריה, מענין הוא שדווקא אביי ורבא עסקו במקצוע זה ולפעמים קלעו אל המטרה. למשל בברכות כט, א : „אמר אביי : הוא ינאי הוא יוחנן ; רבא אמר ינאי לחד ויוחנן לחד”. מחלוקת זו דומה כמעט לסתירה שיש לפנינו בין יוסיפוס (קדמונית יג, י, ה) ובין חז”ל (קדושין טו, א) בענין פירוד הצדוקים והפרושים. קשה להעלות על הדעת שאביי ורבא לא ידעו בפרוטרוט שהלל חי מאה שנה לפני חורבן הבית (שבת טו, א) כאשר ביארו את המשנה בתגיגה המזכירה את הלל. האם שכחו להבדיל בין מאורעות בתקופת הלל ובין מאורעות בזמן החורבן ? לכן א”א שכווננו

12) רק לפי הוצאת קושטא אבל לא לפי הוצאת מנטובה. עיין יוסיפון פרק מד. הוצאת הומינר, קנב.

13) מכאן סתירה להשערתי של בן ציון לוריא שמנחם עבר למחנה של אנטיוגנוס.

14) יוסיפון פרק גה, הוצאת הומינר, קפט.

בביאורם למשנה לאישיות של מנחם הגלילי, ויותר מזה קשה לקבל את הדעה שאין שום קשר שם במסכת חגיגה בין דברי המשנה וביאור האמוראים.

לפי דעתי הביטויים בירושלמי "ממדה למדה" או "כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל" מרמזים על מנחם בן זמנו של הלל ש"צא" מהסנהדרין ונטה לצדוקים. לא יתכן שאה הדברים ירמזו עול רומא ושעקרונו היה ש"אין שלטון של אדם על אדם אלא ה' הוא המושל לבד", מנחם הגלילי לא ויתר על "חלקי באלקי ישראל".

רוזנטל מזכיר דברי יוסיפון בפרק ג"ה: "וגם השר מנחם החבר לשמאי כי מנחם אחר זולתו איש צדיק וחכם היה בימים ההם". והוא מוסיף שכבר ביוסיפון נזכרים שני אישים בשם מנחם כבני דורו של הורדוס. אמת ויציב. ד"ר יהודה רוזנטל מקיים "יהודה ועוד לקרא" ומסייעני בראייה נוספת שמנחם הוא מנחם בן סגניי שחי בזמן הורדוס. מי שניבא שהורדוס ימלוך היה "מנחם אחר זולתו צדיק וחכם". הוא היה האיטי הנזכר ביוסיפוס ואין לו קשר עם משנה חגיגה. אבל מנחם שנוצר בראשית הפסוק ביוסיפון בשם "השר מנחם החבר לשמאי" הוא מנחם [השונה]. במשנה שלנו, שהיה האב"ד הראשון של הלל, שנוצר ביוסיפון כ"שר הפרושים" ושהורדוס כיבד אותו ואת חבריו ותלמידיו בעבורו. הביטוי שר ביוסיפון דומה לסגן במשנה (בן-סגניי) או ראש בתוספתא בדברי מנחם: "כך וכך אם אני ראש".

אשרי המחכה להוצאה מדעית של יוסיפון וספרות התלמודית. עד שנוכה לאור החדש שיגיה את חשכת המחקר ההיסטורי של תקופת בית שני בכללה אין אנו בני-חורין להבטל מחקרה ההיסטורית-ההלכתית ומלחפש אחרי האמת במידה הנתונה בידינו כעת. מסיפורי המאורעות ביוסיפוס וממדרשי אגדה בתלמוד אפשר לנו לעמוד ולברר את תהליכי ההיסטוריה — אלא עדיף משניהם ניתוח ההלכה ודיוק ומיצוי הרמזים ההסטוריים הטמונים בה.

איחולים לבביים לידידי
יעקב יוזליט ורעיתי
לנישואי אילנה עב"ל משה מוזבוביץ
תזכו לרוות מהם רוב נחת ויזכה הזוג
לבנות בית גאמן בישראל!
חיים ליה

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
יעקב יוזליט ורעיתי יהודית
לנישואי בתם המצויינת
אילנה עב"ל משה מוזבוביץ
תל אביב, ישראל
מי יתן ויזכו לראות את הזוג הצעיר
במרומי האושר וההצלחה!
ד"ר משה משרנוביץ ורעיתי

Use the Pleasant Laxative

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative — used for over 50 years.

Buy the Economy 98c size

Save as much as 54c

Also available in 43c and 19c sizes
When Nature "forgets" . . . remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

חברי מיסדר משה הס - בני ציון משתתפים
באבלם של קהל הציונים והעברים
בפילדלפיה על פטירתו של הקן בחבורה
ומיסד המחנה
ר' יעקב צוזמר ז"ל
ומביעים את רגשי תנחומיהם לבנו ולבנותיו.
שלום לעפרו!
אנו מאחלים לכל חברי המחנה ולכל
בית ישראל
שנת שלום ורוב ברכה ואושר.
מאיר לוזין, נשיא
מ. זויצל, מזכיר מ. רוזנוב, מתאם